

Ett minne från mina vandringsår
eller
mor Anna Greta Jonsson och hennes visor
af
P. G. Wistrand.

I mina instruktioner såsom Nordiska Museets skaffare på 1870-talet ingick att jämte insamlingen af lösa fornsaker äfven anteckna folkloristiska minnen och rita af gamla byggnader m. m. Och detta mötte i allmänhet inga större svårigheter. 1870-talets Småland var ännu i mångt och mycket en gammaldags bygd. Järnvägarna voro få, oskiftade byalag funnos ännu kvar här och hvar och i dem byggnader af ålderdomlig art, ryggåsstugor med takfönster och forntidsmässig utstyrsel påträffades allmänt i landets södra och västra delar, folkdräkterna voro ej alldeles aflagda och af den gamla berättarestammen lefde ännu många. Härtill kom, att doktor Hazelius gemenligen gaf sina apostlar god tid för undersökningarna. Grundlig ransakning af bygderna och godt resultat var hufvudsaken.

På den tiden gjorde vi alltid våra resor till fots, dels i den vällofliga afsikten att nedpressa resekostnaderna till det minsta möjliga, dels för att komma i närmare beröring med allmogen. Med rensel på rygg och staf uti hand gingo vi som gamla tidens djäknar och gesäller från gård och till gård; äfven de mest aflägsna torp besöktes. Hazelius själf gjorde sålunda en vandring från Ystad till Södra Tjust i Småland med, om jag ej missminner mig, 15 kronors handkassa och hade penningar öfver när han kom fram.

Befolkningen var alltid gästvänlig och nekade oss hvarken mat eller husrum. Jag kan icke erinra mig, att jag under de många år jag vandrat omkring i landsbygden, varit uteliggare mer ett par gånger, den ena gången en vacker sommarnatt under en jättegran med till marken nedböjda grenar, den andra i en äng-lada, men båda gångerna berodde detta på, att jag tagit miste om vägen och ej hann fram till bys i tid.

Med det mål vi hade för oss, är fördelen af fotvandringarna lätt insedd. Oafsedt billigheten kom man genom att färdas fram på så sätt i närmare beröring med bönderna, bodde i deras stugor, fick se deras hemlif i hvardagslag och lärde sig vinna deras förtroende, allt nödiga villkor för framgång i vårt arbete. Laddade med anteckningar från ett ställe lockade vi, då vi kommo till ett annat, fram nya genom att föredraga dem vi medförde. Hade våra åhörare själfva intet att meddela, kunde de ej sällan ge anvisning på hvar gamla sago- och viskunniga stodo att träffa. På samma sätt med samlandet af fornsaker. Genom att anordna små utställningar af det gjorda bytet, hjälpte vi allmogen så att säga på trafven och trallen och lyckades sålunda få fram en hel del godbitar, som troligen eljest icke skulle hafva hamnat i Nordiska Museet.

Resultatet blef på alla områden godt, ej minst på det folkloristiska, och Hazelius blef ej litet öfverraskad, då jag 1881 uppvaktade honom med en skörd af inemot 80 signelser,¹ som insamlats inom Smålands gränser. Snart följde en serie folkvisor samt äfven sagor och sägner.

Det var efter avslutandet af en sådan upptäcktsfärd jag under sommaren 1880 återkom till mitt hem i Skirö.

Af min mor fick jag nu veta, sedan hon tagit del af mina anteckningar, att en af hennes väninnor, en äldre bondkvinna inom socknen, troligen kunde öka mina samlingar åtminstone med folkvisor. För att få visshet i saken bjöds gumman hem till oss och stannade kvar ett par tre dagar. Under tiden omtalade jag mina reseintryck, »drog» mina visor och fann snart, att vår gäst satt inne

Tryckta i Nordiska Museets Meddelanden 1897.

med en afsevärd fond af arfsägner. Det var så jag »upptäckte» »kära mor» Anna Greta Jonsson i Millebo och hennes visor.

»Mor Anna Greta», som det hette i mindre högtidlig form, var nu till åren kommen, omkring de sjuttio, men ägde det oaktadt ett förvånansvärdt godt minne; hon kunde muntligen föredraga sina visor, den ena efter den andra i timtal, om det gällde, och med ett lif och en innerlighet, som nästan var rörande. Sällan klickade minnet.

Hennes föredrag flöt jämt, utan några omtagningar eller väsentliga ändringar. Någon gång kunde hon göra ett litet afbrott, men då för att inflika en förklaring af visans innehåll eller för att ge mig del af varianter af enstaka ord och uttryck, som hon hört. Hennes språk var i de längre visorna en modifierad högsvenska. I de smärre rimmen använde hon däremot, särskildt när hon var i stämning, »bonnamål», det passade så bra till innehållet, tyckte hon. Några melodier till sina visor kände hon icke, af det enkla skälet, att hon aldrig haft någon sångröst, »lömning», som det hette på hennes bygdemål. Men däremot vill jag minnas, att hon inlade ett visst spel i sitt föredrag, särskildt var detta fallet med växelsångerna, i hvilka hon med olika tonfall sökte understryka, att det var olika personer, som uppträdde och talade.

Då jag påpekade, att visornas metrik allt emellanåt var betänkligt knagglig, medgaf hon gärna, att så var händelsen, men tillade: »Det var på samma vis med de gamla psalmerna, men han kan inte tro huru för innerligen väl våra förfäder drillade dem och fingo text och melodi att gå ihop». Socknens »gamle beskedlige klockare, mästare Sandgren»,¹ som på 1850-talet ledde kyrkosången i Skirö, var i det fallet vida beryktad.

Sitt visförråd hade hon ärfvt som »hörsägen», d. v. s. genom muntlig öfverlämning af sin mor.

¹ Den anförda långa titulaturen lär hafva tillkommit af följande anledning. Vid ett kyrkobesök i en af grannsocknarna råkade Sandgren somna och sof så hårdt, att han efter gudstjänstens slut blef inlåst i kyrkan. Fram på natten vaknade gubben och ville ut. Folk, som hörde »spökeriet», tillkallade prästen, och då denne vid framkomsten frågade hvem det var, som störde friden i Guds hus, svarade Sandgren i häpenheten: »Vördig prost, det är bara Skirö gamle beskedlige klockare, mästare Sandgren, som vill ut.» Han var född 1791 och dog 1859.

Denna senare, »en rejäl bonnamor» med stort anseende inom häradet — hennes man var riksdagsman och ende sonen professor — står ännu lifligt för mitt minne. I sitt uppträdande var hon fryntlig och okonstlad, talade ett oförvanskadt bygdemål och bar i det längsta en gammalmodig bonddräkt. Af henne hörde jag dock inga folkvisor, ty hon dog 1875, samma år jag började min verksamhet för Nordiska Museet; men att hon kunnat en hel del sådana, framgår af det svar jag vid något tillfälle erhöll af dottern: »Ja, han tycker, att jag kan många visor, men det är ett intet mot hvad mor min kunde.» Liksom sin mor var Anna Greta en äkta bondkvinna med ett ståtligt och intelligent yttre, som i förening med hennes försynta och reflekterande väsen ådrog henne både uppmärksamhet och aktning. Ett lif rikt på pröfningar hade luttrat henne och gjort henne till en kärnkvinna i ordets bästa bemärkelse.

Som förut sagdt, tillhörde hon socknens bondaristokrati och en af de anseddaste bondsläkter i häradet, dotter som hon var af riksdagsmannen Petter Persson i Rudu och hans hustru Anna Stina (Kristina) Zachrisdotter samt syster till professorn och filologen Per Johan Petersson i Uppsala.

Någon uppfostran utöfver den, som i hennes ungdomstid bestods en förnämligare bondflicka, hade hon nog icke fått. Hon kunde spinna, väfva, sticka och laga mat, läste väl och skref skapligt. Det var nog mer än flertalet af hennes gelikar fått lära. Så småningom visste hon själf skaffa sig en viss grad af bokligt vetande och ansågs, då jag började minnas henne, vara en »beläsen» kvinna. Till utformningen af hennes personlighet bidrog nog i sin mån hennes umgänge, dels med brodern i yngre dagar, dels med socknens ståndspersoner, hos hvilka hon alltid var välkommen.

Mor Anna Greta uppnådde en ganska hög ålder, hon var nämligen född den 8 januari 1811 och dog 19 april 1898 samt hade lefvat hela sin tid i Skirö.

Till hennes litterära öfverlämningar höra de i det följande återgifna visorna, hvilka jag antecknade första gången på eftersommaren 1880. Med anledning af några spörsmål från professor S. Grundtvig i Köpenhamn, som af doktor Hazelius fått mitt manuskript sig

tillsändt för granskning, genomgick jag några år senare visorna under mor Anna Gretas ögon och ledning, och i den form de då erhöilo föreligga de nu.

Till sist må nämnas, att de få rättelser, som gjordes med anledning af Grundtvigs granskning, gälla väsentligen visan 7 i det följande och äro där anmärkta.

1. Konungens döttrar.

1. Konungens döttrar de voro två,
för rosor och ädeliga blommor.
De stulos bort, när de voro små.
De visste ej hvart de voro komna.
2. När de varit borta i femton år,
för rosor och ädeliga blommor,
de längtade komma till sin moders gård.
De visste ej hvart de voro komna.
3. När de kommo hem till sin moders gård,
för rosor och ädeliga blommor,
deras moder ute för dem står.
De visste ej hvart de voro komna.
4. »Hör min nådig drottning, hvad jag er säga må»,
för rosor och ädeliga blommor,
»behöfven I några pigor i år?»
De visste ej hvart de voro komna.
5. »Väl behöfver jag de pigor i år»,
för rosor och ädeliga blommor,
»blott de mina sysslor kan förstå.»
De visste ej hvart de voro komna.
6. Drottningen tog fram sitt förgyllande skrin,
för rosor och ädeliga blommor,
däruti låg de silkesnystan fin.
De visste ej hvart de voro komna.

7. Den äldsta hon varpade och trädde i sked,
för rosor och ädeliga blommor,
den yngsta hon väfde den väfven ned.
De visste ej hvart de voro komna.
8. Första randen, som i väfven hon slog,
för rosor och ädeliga blommor,
där satte hon in konungens namn och tro.
De visste ej hvart de voro komna.
9. Andra randen, som i väfven hon slog,
för rosor och ädeliga blommor,
där satte hon in drottningens namn och tro.
De visste ej hvart de voro komna.
10. Tredje randen, som i väfven hon slog,
för rosor och ädeliga blommor,
där satte hon in Svealands ära och tro.
De visste ej hvart de voro komna.
11. Hon kankar upp väfven och lägger på bord,
för rosor och ädeliga blommor,
och konungen och drottningen förundra sig stor.
De visste ej hvart de voro komna.
12. »Den äldsta hon skall mina nycklar få bära»,
för rosor och ädeliga blommor,
»den yngsta hon skall som min sonhustru äras.»
De visste ej hvart de voro komna.
13. »Nog kan jag edra nycklar få bära»,
för rosor och ädeliga blommor,
»men inte kan system sin broder få äga.»
De visste ej hvart de voro komna.
14. Och där blef stor glädje i konungens hus,
för rosor och ädeliga blommor,
för konungens döttrar voro komna igen.
De visste ej hvart de voro komna.

2. Jungfrun som Gud ville ha.

1. Där bodde en fru på Sandstens haf,
hon hade en dotter, som Gud ville ha.
Den jungfrun hon var en ros.
2. Och jungfrun hon talte till sin moder så:
»Nu lyster det mig åt kyrkan att gå.»
Den jungfrun hon var en ros.
3. Så sätter hon sig på sin gångare grå
och så rider hon sig åt kyrkan då.
Den jungfrun hon var en ros.
4. Och jungfrun hon gångar sig åt kyrkan fram,
då rann där upp en ros på hvardera hennes arm.
Den jungfrun hon var en ros.
5. Och jungfrun hon gångar sig i kyrkan in,
då rann där upp en ros på hvardera hennes kind.
Den jungfrun hon var en ros.
6. När som prästen predikade som bäst,
så kom där till henne en främmande gäst.
Den jungfrun hon var en ros.
7. Då talte skön jungfrun till sin tärna så:
»Nu lyster det mig utur kyrkan att gå.»
Den jungfrun hon var en ros.
8. »Ack kära min jungfru I sägen icke så,
det är så mången, som undrar där uppå.»
Den jungfrun hon var en ros.
9. »Ja låt dem undra hvad undra de vill,
den går ur kyrkan, som tränger där till.»
Den jungfrun hon var en ros.
10. Så sätter hon sig på sin gångare grå,
hon stannar allt uppå sin faders gård.
Den jungfrun hon var en ros.

11. »Ack kära min broder du tage min häst;
ack kära min fader I skaffen mig präst.»
Den jungfrun hon var en ros.
12. »Ack kära min syster du bädde min säng;
ack kära min moder I hjälpen mig i den.»
Den jungfrun hon var en ros.
13. »Ack kära min dotter du säge ej så,
här ständar en riddare och hör där uppå.»
Den jungfrun hon var en ros.
14. »Ja roligt det vore bli riddarens fru,
men bättre det är bli herren Kristis brud.»
Den jungfrun hon var en ros.
15. Hon bad så till Gud en liten skön bön:
»Ack om jag fick lefva till skogen blef grön!»
Den jungfrun hon var en ros.
16. Juledag så bad hon den bön,
och midsommardag den jungfrun var död.
Den jungfrun hon var en ros.
17. De lade den jungfrun på förgyllande bår,
och fruar och fröknar de krusa hennes hår.
Den jungfrun hon var en ros.
18. De buro den jungfrun till kyrkan fram,
där kommo Guds englar, de sjöngo en psalm.
Den jungfrun hon var en ros.
19. De lade den jungfrun i svartaste mull,
och fruar och fröknar de offrade gull.
Den jungfrun hon var en ros.

3. Bondens jätepiga.

1. Det var bondens jätepiga, hon körde vall,
rätt så väl ändå.
Hon sjunger och hon kvä'r,
rätt så väl som hon kväda kunde.

2. Och konungen, som i högan loft låg,
rätt så väl ändå,
han vaknade därvid och hörde däruppå.
Rätt så väl som hon kväda kunde.
3. Och konungen talte till sin lille smådräng så:
rätt så väl ändå,
»Hvem är det som på gullharpan slår?»
Rätt så väl som hon kväda kunde.
4. »Det är väl ingen som på gullharpan slår»,
rätt så väl ändå,
»det är bondens jättepiga, hon körer vall.»
Rätt så väl som hon kväda kunde.
5. Och konungen talte till sin lille smådräng så:
rätt så väl ändå,
»Du beder bondens jättepiga inför mig att gå.»
Rätt så väl som hon kväda kunde.
6. »Hör du bondens jättepiga, hvad jag dig säga må»,
rätt så väl ändå,
»i dag skall du inför vår nådig konung stå.»
Rätt så väl som hon kväda kunde.
7. »Ack hur kan jag inför vår nådig konung stå»,
rätt så väl ändå,
»jag som är klädd i vadmalet det grå.»
Rätt så väl som hon kväda kunde.
8. »Hör du bondens jättepiga, kväd visorna för mig»,
rätt så väl ändå,
»en gullbroderad klädning den vill jag gifva dig.»
Rätt så väl som hon kväda kunde.
9. »En gullbroderad klädning, den passar jag ej på»,
rätt så väl ändå,
»min fader böd mig med sina getter gå.»
Rätt så väl som hon kväda kunde.

10. »Hör du bondens jätepiga, kväd visorna för mig»,
rätt så väl ändå,
»min bäste ryttare den vill jag gifva dig.»
Rätt så väl som hon kväda kunde.
11. »Din bäste ryttare den passar jag ej på»;
rätt så väl ändå,
»min fader böd mig med sina getter gå.»
Rätt så väl som hon kväda kunde.
12. »Hör du bondens jätepiga, kväd visorna för mig»,
rätt så väl ändå,
»halfva land och rike det vill jag gifva dig.»
Rätt så väl som hon kväda kunde.
13. »Ditt halfva land och rike det passar jag ej på»;
rätt så väl ändå,
»min fader böd mig med sina getter gå.»
Rätt så väl som hon kväda kunde.
14. »Hör du bondens jätepiga, kväd visorna för mig»,
rätt så väl ändå,
»mitt fagra unga lif det vill jag gifva dig.»
Rätt så väl som hon kväda kunde.
15. Och bondens jätepiga hon sjunger och hon kvad,
rätt så väl ändå,
så sölfkannor och guldbägare de dansa uti rad.
Rätt så väl som hon kväda kunde.
16. Och konungen tog jungfrun och satte i sitt knä,
rätt så väl ändå,
hon fick bå' gullringar och halfva riket med.
Rätt så väl som hon kväda kunde.
17. Och konungen tog jungfrun och lade på sin arm,
rätt så väl ändå,
hon fick bå' gullkrona och drottningenamn.
Rätt så väl som hon kväda kunde.

4. Liten båtsman.

1. Jungfrun sitter i buren och stickar på gullskinn;
liten båtsman går på gården, han tittar där in.
För ett spel och de spelade gulltärning.
2. »Hör du liten båtsman, hvad jag dig säga må,
har du lust att spela gulltärning med mig?»
För ett spel och de spelade gulltärning.
3. »Nog ville jag spela gulltärning med dig,
men jag har intet att sätta upp för mig.»
För ett spel och de spelade gulltärning.
4. »Du sätter upp din tröja, änskönt att hon är grå,
jag sätter upp mig själfver, du tar mig om du får.
För ett spel och de spelade gulltärning.
5. Och första gången tärningen på tablebordet rann,
liten båtsman tappar och sköna jungfrun vann.
För ett spel och de spelade gulltärning.
6. Och andra gången tärningen på tablebordet rann,
liten båtsman tappar och sköna jungfrun vann.
För ett spel och de spelade gulltärning.
7. Men tredje gången tärningen på tablebordet rann,
sköna jungfrun tappar och liten båtsman vann.
För ett spel och de spelade gulltärning.
8. »Ack lille båtsman du går nu bort från mig,
en guldbroderad skjorta den vill jag gifva dig.»
För ett spel och de spelade gulltärning.
9. »En guldbroderad skjorta den får jag om jag kan,
men jag tar jungfrun jag med min tärning vann.»
För ett spel och de spelade gulltärning.
10. Och jungfrun går i kammaren och slarfvar upp sitt hår:
»Gud nåd' mig arma tärna för fästeman jag får.»
För ett spel och de spelade gulltärning.

11. Och liten båtsman går på golfvet, han leker med sitt svärd:
»Du får en bättre fästeman än du är nånsin värd.»
För ett spel och de spelade gulltärning.
12. »Jag är väl ingen båtsman, fastän dig synes så,
jag är den störste kungason i landet vara må.»
För ett spel och de spelade gulltärning.
13. »Och är du den störste kungason i landet vara må,
mig skall du då hafva och mig så skall du få.»
För ett spel och de spelade gulltärning.

5. Bondeskälmen.

1. Ungersven och jungfrun de möttes på en bro,
falli, fallu, fallali, lali lej,
de lofva hvarandra sin ära och sin tro.
Skön jungfrur I gömmen eder ära.
2. Ungersven och jungfrun de möttes i en äng,
falli, fallu, etc.
de lofvade hvarandra gullringarna fem.
Skön jungfrur I gömmen eder ära.
3. Och där stod en bondeskälm och lyddes däruppå:
falli, fallu, etc.
»I kväll skall jag mig till sköna jungfrun gå.»
Skön jungfrur I gömmen eder ära.
4. Och när det blef skumt i hvarendaste vrå,
falli, fallu, etc.
då börjar bondeskälmen att traska och gå.
Skön jungfrur I gömmen eder ära.
5. Han klappar på dörren med lovantar (l. ullvantar) grå:
falli, fallu, etc.
»Ständer upp sköna jungfru, drag låset ifrå.»
Skön jungfrur I gömmen eder ära.

6. Och jungfrun steg upp i det hvitaste lin,
falli, fallu, etc.
och visserligen släppte hon den bondeskälmen in.
Skön jungfrur I gömmen eder ära.
7. Och jungfrun drog fram sin förgyllande stol,
falli, fallu, etc.
hon drog af bondeskälmen bå' strumpor och skor.
Skön jungfrur I gömmen eder ära.
8. Och jungfrun drog fram sitt förgyllande skrin,
falli, fallu, etc.
hon tvättar hans fötter i det klaraste vin.
Skön jungfrur I gömmen eder ära.
9. Jungfrun hon lade sig i sängen ned,
falli, fallu, etc.
och bondeskälmen lade sig så sakta bre' ved.
Skön jungfrur I gömmen eder ära.
10. Men när de hade legat en timme eller tu,
falli, fallu, etc.
då fingo de höra herr ungersvennen kom.
Skön jungfrur I gömmen eder ära.
11. Han klappar på dörren med fingrarna små:
falli, fallu, etc.
»Ständer upp sköna jungfru, drag låset ifrå.»
Skön jungfrur I gömmen eder ära.
12. »Och ingen jag hafver till stämman satt»,
falli, fallu, etc.
»och ingen jag släpper in om natt.»
Skön jungfrur I gömmen eder ära.
13. Men ungersven gick bort, blef så hasteliga vred:
falli, fallu, etc.
»Den äran skall aldrig hända dig mer.»
Skön jungfrur I gömmen eder ära.

14. Och när som de legat till dagen var ljus:
falli, fallu, etc.
»Så dags plär jag gå i min faders fähus.»
Skön jungfrur I gömmen eder ära.
15. »Visste jag du vore en torparedräng»,
falli, fallu, etc.
»du aldrig skulle slippa med lifvet ur min säng.»
Skön jungfrur I gömmen eder ära.
16. »Visste jag du vore en torparelur»,
falli, fallu, etc.
»du aldrig skulle slippa med lifvet ur min bur.»
Skön jungfrur I gömmen eder ära.
17. Och jungfrun drog fram sitt rostiga spjut,
falli, fallu, etc.
och körde den skälmen på vindgafveln ut.
(eller: men bondeskälmen sprang på vindgafveln ut).
Skön jungfrur I gömmen eder ära.
18. Jungfrun stod inne, hon grät och hon log:
falli, fallu, etc.
»Har du tatt min ära, jag hafver dina skor.»
Skön jungfrur I gömmen eder ära.
19. »Väl kan jag få mig ett par spännen af stål», (l. lappade skor)
falli, fallu, etc.
»men aldrig får du gå med utslaget hår.»
Skön jungfrur I gömmen eder ära.
20. »Och väl kan jag få mig ett par strumpor på ben»,
falli, fallu, etc.
»men aldrig får du stå (brud) med gullkrona fin.»
Skön jungfrur I gömmen eder ära.
21. »Min fader han var så gammal en man»,
falli, fallu, fallali, lali lej,
»men aldrig fick han sofva i en sådan jungfrus famn.»
Skön jungfrur I gömmen eder ära.

Visans motiv påminner om det slags nattbesök, frieri, som ännu förekommer bland Dalarnas och Norrlands allmoge, och af hvilket Samuel Ödmann gifvit en liflig skildring i tryck (Prosten Lenæus i Delsbo och hans församling på 1760-talet). Uppträdet gäller dock här en ungersven och en skön jungfru och visar, att bruket fordom varit allmänt äfven bland de högre folkklasserna. Att flickan, sedan hon »mist sin ära», ej fick gå med utslaget hår eller stå brud med »gullkrona fin» är en sed som bland allmogen lefvat kvar intill vår tid. Jag minnes, hvilken uppståndelse och harm det väckte, då en bondtös på 1880-talet såsom brud bar myrtenkrona, trots det att hon var mor.

Jag bör kanske äfven nämna, att mor Anna Greta ibland brukade allmogeбенämningen »hosor» för strumpor, där dessa plagg nämnas i vers 7 och 20.

6. Liten Kerstin.

1. Stofia hon talte till konungen så:
under liden,
»Liten Kerstin har aflat (barn) med svinadrängen vår.»
I riden mellan rosor på liden.
2. Konungen talte till Håkan sin dräng:
under liden,
»Du hemtar mig hit liten Kerstin i kväll.»
I riden etc.
3. Och Håkan sig gångar åt stallgården in,
under liden,
han skådar de gångarna tre.
I riden etc.
4. Han klappar den brune, han stryker den grå;
under liden,
den blackiga han kastar gullsadeln uppå.
I riden etc.

5. Och när han kom till liten Kerstins går',
under liden,
så brunno där ljus i hvar-eveli (hvarendaste) vrå.
I riden etc.
6. Han klappar på dörren med fingrarna små:
under liden,
»Ständer upp liten Kerstin, drag låset ifrå.»
I riden etc.
7. »Nej ingen jag hafver till stämman satt»,
under liden,
»och ingen så släpper jag in om natt.»
I riden etc.
8. Håkan han blef så hastig till mods,
under liden,
han sparkar upp dörren med stålskodder fot.
I riden etc.
9. Kerstin steg upp med ett barn på sin arm,
under liden.
»Ack käre du Håkan, du röje ej mig.»
I riden etc.
10. »Och icke skall jag röja dig,»
under liden,
»Krist gifve dina kinder de röjde ej dig.»
I riden etc.
11. »Hör liten Kerstin, hvad jag dig säga vill,»
under liden,
»nu skall du rida till din fader i kväll.»
I riden etc.
12. »Ack hur skall jag komma till min fader i kväll,»
under liden,
»drängarna sofva i uppbäddad säng,
och folarna dansa allt uti grön äng.»

13. »Utom din dörr står gångaren grå,»
under liden,
»med Stofie gullsadel uppå.»
I riden etc.
14. Hon lönte sitt folk både rikligt och väl,
under liden,
men amman hon gaf öfver skäl.
I riden etc.
15. Hon lönte sitt folk både trogen och huld,
under liden,
men amman den gaf hon båd' silfver och guld.
I riden etc.
16. »Om jag icke skulle komma här mera i år,»
under liden,
»låt detta barnet sitt modersnamn få.»
I riden etc.
17. Så sätter hon sig på sin gångare ned,
under liden,
så gångarens rygg där svigtade ved.
I riden etc.
18. Liten Kerstin genom dörren steg fram,
under liden,
de visste ej annat, än solen upprann.
I riden etc.
19. »Gud nåde dig Stofia, nu måste du dö,»
under liden,
»ty du har beljugit en ung, fager mö.»
I riden etc.
20. Men Stofia hon talte till konungen så:
under liden,
»Får icke liten Kerstin en dans för mig trå?»
I riden etc.

21. Den första dansen han gick väl an,
under liden,
hon rörde ej tiljan, utan hon sam.
I riden etc.
22. »Gud nåde dig Stofia, nu måste du dö,»
under liden,
»ty du har beljugit en ung, fager mö,»
I riden etc.
23. Men Stofia hon talte till konungen så:
under liden,
»Får icke liten Kerstin byta bälte med mig?»
I riden etc.
24. »Och icke är jag så bältesgrann,»
under liden,
»jag snörar mig med ett litet gullband.»
I riden etc.
25. »Och icke är jag så bältesnog,»
under liden,
»jag snörar mig med en liten gullsnodd.»
I riden etc.
26. Stofia hon blef så hastig till mods,
under liden,
hon sliter så af den lilla gullsnodd,
så hvitaste mjölken på golfvet hon stod.
27. Och konungen talte till Håkan sin dräng:
under liden,
»Du hemte mig hit stålpiskorna fem.»
I riden etc.
28. »Ack kära min fader I hemten ej fem,»
under liden,
»jag säger för sanning, jag sliter ej en.»
I riden etc.

29. Första slaget han till henne slog,
under liden,
så sakta hon faller till jord.
I riden etc.
30. Andra slaget han till henne slog,
under liden,
»Ack kära min fader I hemten mig präst.»
I riden etc.
31. »Icke så hemtar jag dig någon präst,»
under liden,
»förrän du mig säger hvem barnfadren äst.»
I riden etc.
32. »Kära min fader jag säger för sann,»
under liden,
»det är kungasonen från Engeland.»
I riden etc.
33. Konungen såg genom vindgafveln fram,
under liden,
där såg han gånga så fager en man.
I riden etc.
34. Han tager skön jungfrun allt uti sin famn,
under liden,
då måste Stofia med sanningen fram.
I riden etc.
35. Han steg uppå skeppen med liten Kerstin,
under liden,
men Stofia de lade i spiketunnan in.
I riden etc.
36. Med Kerstin han seglar till Engeland,
under liden,
men Stofia de rulla på hårdaste sand.
I riden mellan rosor på liden.

7. Rosa lill' och unge hertigen (unge 'tinn).

1. Rosa lilla tjänte uti konungens gård,
med ära och dygd.
Hertigen henne med milda ögon såg.
Vi vinner väl bå' rosor och liljor.
2. Hertigen talte till sin lille smådräng så:
med ära och dygd,
»Du skall till Rosa lill' gå och bedja för mig stå.»
Vi vinner etc.
3. »Hör du Rosa lill', hvad jag dig säga må:»
med ära och dygd,
»Vill du nu blifva allra kärestan min?»
Vi vinner etc.
4. »Ack kära I min hertig I sägen icke så,»
med ära och dygd,
»här står vår nådig drottning och lydes oss uppå.»
Vi vinner etc.
5. »Ja lät henne lydask, allt hvad hon lydask vill,»
med ära och dygd,
»jag talar icke mer än kärlek lyder till.»
Vi vinner etc.
6. »Ack kära I min hertig I sägen icke så,»
med ära och dygd,
»ty jag är så fattig och I är så rik.»
Vi vinner etc.
7. »Silfver och guld det tager snart en änd',»
med ära och dygd,
»men kärlek varar evinnerlig.»
Vi vinner etc.

8. Och drottningen talte till sin lille smådräng så:
 med ära och dygd,
 »Du skall till Rosa lill' gå och bedja för mig stå».
 Vi vinner etc.
9. »Hör du Rosa lilla, hvad jag dig säga må,»
 med ära och dygd,
 »hvad var det för snack, du hade med unge 'tinn i går?»
 Vi vinner etc.
10. »Ej var något snack med unge 'tinn i går,»
 med ära och dygd,
 »han frågade, om jag ville bli kärestan hans.»
 Vi vinner etc.
11. »Ja förr än du skulle unge 'tinnen ha,»
 med ära och dygd,
 »förr skulle du af landena dra.»
 Vi vinner etc.
12. Men skeppen de gånga bå' till och ifrån,
 med ära och dygd,
 och jämt frågar unge 'tinn hur Rosa lill' mår.
 Vi vinner etc.
13. »Rosa lill' mår det bästa hon kan,»
 med ära och dygd,
 »ty henne är gifven en riddare till man.»
 Vi vinner etc.
14. »Ack om jag finge veta, när bröllopet skall stå,»
 med ära och dygd,
 »jag skulle så gärna till världens ände gå.»
 Vi vinner etc.
15. Unge 'tinn ej hinde till bröllopgården fram,
 med ära och dygd,
 förr än det sista ljuset i brudehuset brann.
 Vi vinner etc.

16. När unge 'tinn tittar genom vindgafveln in,
med ära och dygd,
då fick han se Rosa lill' så hvit om sin kind.
Vi vinner etc.
17. De sade hvarandra så sorgliga ord,
med ära och dygd,
och båda så hastligt föllo döda till jord.
Vi vinner etc.
18. På unge 'tinns graf där växte upp ett träd,
med ära och dygd,
det skylde Rosa lills med alla sina blad.
Vi vinner etc.
19. Och uppå de bladen, där stodo guldord:
med ära och dygd,
»Vi äro i himlen, fast vi ej fick va' hop på jord».
Vi vinner väl bå' rosor och liljor.

I en första uppteckning från 1880 af denna visa sades — vers 1—6 — »konungen» vara Rosa lills friare, men vid ett några år därefter gjordt besök hos mor Anna Greta, ändrade hon sin första uppgift och utbytte »konungen» mot »hertigen». Af visans fortsättning och slut framgår, att denna senare läsart måste vara den riktiga.

8. Hagborg och Signild.

1. Hagborg kung och Sigar kung,
de begynte sig ett kif,
allt om stolt Signild liten,
hon var så vänt ett vif.
För Hagborg traktade att vinna den allra skönaste.
2. Hagborg drömde sig en dröm om natt,
i sängen där han låg.
Arla om morgonen, när han vaknade,
han sade sin moder däraf.

3. »Mig tycktes jag uti lunden var
allt med min brynja tung;
där rann upp en ros uppå min arm,
jag såg en jungfru så ung.»
4. »Där rann upp en ros uppå min kind,
hon var så fager och ung.
Hvar en liten fågel i lind
han måste för henne sjunga.»
5. »Är det dig till stor glädje lagdt,
att du skall vinna den mö,
så är det mig till sorgen satt;
för henne skall du dö.»
6. »Och är det dig till glädje lagdt,
att du skall vinna det vif,
så är det mig till sorgen satt;
för henne låter du ditt lif.»
7. Hagborg låter sig växa hår,
och jungfrukläder skära.
Så reste han till Signilds gård,
han ville slöjder lära.
8. »Och hören I stolt Signild,
hvad jag er säga må,
nu är jag kommen till er gård,
där vill jag slöjder lära.»
9. »Välkommen nu då till min gård,
här skolen I få slöjder lära,
I skolen få äta ur fat med mig
och sofva hvar natt hos min tärna.»
10. »Jag är van att sofva på svanedun,
ty jag är ett konungabarn,
skulle jag sofva hos eder tärna
jag dödde då visst utaf harm.»

11. »Tjänen I kvar på min gård,
I gifven eder ingen kvida,
I skolen äta ur fat med mig
och sofva hvar natt vid min sida.»
12. Det var stolt Signilds tjänstemö,
hon aktade på Hagborg väl.
Hon satt vid Signilds fötter
och talte ett ord med skäl:
13. »Aldrig såg jag en jungfru så dricka ur skål,
och aldrig såg jag en jungfru sämre sy med nål;
aldrig såg jag en jungfru ha tu ögon så djärfva.
Hvar stolt Signild var, dit såg Hagborg så gärna.»
14. »Tig du Signilds tjänstemö,
du akte ej på mig,
hvert jag mina ögon vänder,
jag aktar ej på dig.»
15. Det var de fruar och jungfrur små,
de hade sin sömnad på knä;
men Hagborg konungason
han skar ut rosor i trä.
16. Det var de fruar och jungfrur små,
de sydde det bästa de kunde;
men Hagborg konungason,
han lekte med nål uti munde.
17. »Jag är af resan något mödd (l. trött),
jag rest den vägen långa;
lyster stolt Signild med mig
åt höganloft gånga?»
18. »Hören I mina tärnor små,
I sömmen eder söm till ände,
medan jag går åt höganlofts bur,
att följa stolt jungfrun till sänge.»

19. Så lågo de där den långa natt
allt vid hvarandras sida.
Arla om morgon, när de vaknade,
de sade hvarandra sin kvida.
20. »Hören I stolt Signild liten,
hvad jag er säga må,
är där ingen på världens ö,
eder håg han leker uppå?»
21. »Ingen är där på världens ö (l. i världen till),
min håg han leker uppå,
mer än Hagborg konungason,
men honom jag aldrig kan få.»
22. »Är det sannt I sägen för mig,
att I hafven Hagborg kära,
för sann jag säger er,
han är er ganska nära.»
23. »Hören I Hagborg konungason,
hvi viljen I mig så grufligt skämma
och kommen hit till min faders gård
ej med eder hög på händer.»
24. »Här ligger vid mina fötter
de falska tärnor två,
det vill jag i sanning säga,
det var ett galet råd.»
25. »Ligga de vid eder fötter,
de falska tärnor två,
så ligger vid min hofdagärd
min starka brynja blå.»
26. »Här ligger vid min hofdagärd
mitt svärd och min silfbodda knif.
Ingen tager mig ut i dag,
med mindre han mister sitt lif.»

27. Det var stolt Signilds tjänstemö,
hon lyddes däruppå,
så stal hon bort hans svärd
och så hans brynja blå.
28. »Och hören I min konung,
I sofven allt för länge,
här är Hagborg konungason,
han har er dotter i sänge.»
29. Konungen bodar fem tusen män i hast:
»I kläden eder icke falsk,
ty här är Hagborg konungens son,
han är en vågehals.»
30. De sparkade på dörren
allt med stålskoddan fot:
»Hör du Hagborg konungason!
du gångar dig på dörren ut.»
31. Hagborg tog i sin hofdagärd:
»Och borta är min brynja
och så mitt goda svärd,
här blifver en ynkelig färd.»
32. Somma han med fötter spjorn,
somma han med händer slog.
Det var öfver femtio man,
som för hans fötter dog.
33. Så bundo de hans händer
allt med de repen ny;
men Hagborg konungason
han slet dem sönder i try.
34. Det var Signilds tjänstemö,
hon dem det rådet sänder:
»I tagen hår af Signilds hår
och binden Hagborgs händer.»

35. De togo hår af Signilds hår
och bundo om hans händer,
förr ville han för henne dö,
än han dem sliter sönder.
36. »Hören I mig stolt Signild liten,
I låten mig god kärlek finna,
när I fån se min kappa hänga,
I låten Er i buren brinna.»
37. De togo Hagborg konungens son
och ledde honom ut ur by,
då fick han se de galgaträ,
de voro alla ny.
38. »I hängen upp min kappa,
hon är af skarlakan röd;
de fruar och jungfrur må det se
och ömka sig öfver min död.»
39. Det var stolt Signild liten,
när hon såg kappan hänga,
hon tände eld på buren sin
och lät sig inne bränna.
40. Det var Hagborg kungens son,
han talte ett ord med skäl:
»Nu är stolt Signild innebränd,
som mig har mycket kär.»
41. Det var den gamle Sigar kung,
när han såg buren brinna:
»I hjälpen Hagborg neder,
I hjälpen ut stolt Signild.»
42. »Hade jag tillförne visst,
att deras kärlek var så stark,
ej Hagborg skulle hängt i dag
för hundratusen mark.»

43. »I tagen Signilds falska mö
och sätter henne kvick i jord;
hon har mig skiljt vid dotter min
och vid en måg så god.»
För Hagborg traktade att vinna den allra skönaste.

9. Skämtvisa.

Växelsång.

1. »Det kommer en ryttare på vår går»
sade bonden.
»Hvad ska' vi gifva den?»
sade bondens hustru.
2. »Ja, hvad ska ryttarn ha till mat?»
sade bonden.
»Äggamat på silfverfat»
sade bondens hustru.
3. »Hvad skall jag själfver äta då?»
sade bonden.
»Salter sill och surer kål
det passar bäst för en bonde snål»
sade bondens hustru.
4. »Hvar skall ryttarn ligga då?»
sade bonden.
»Uti min säng uppå min arm»
sade bondens hustru.
5. »Hvar skall jag själfver ligga då?»
sade bonden.
»Bakom vår bod bredvid vår so,
där hvilar du i godan ro»
sade bondens hustru.

10. Julabocken.

1. Goder afton, goder afton bå' kvinna och man,
vi le'a vår bock till eder här fram.
2. Vi hittade den bocken vid bärgavägg,
där sto' han så ilsken och rista' sitt skägg.
3. Vi lägga på bocken en kappa rö',
det göra vi därför, att bocken ska' dö.
4. Och somma de höter och somma de slår,
så bocken han segnar till jor'.
5. Vi lägga på bocken en kappa blå,
det göra vi därför, att bocken är grå.
6. Vi lägga på bocken en kappa grön,
det göra vi därför, att steken är skön.
7. Och förr än den bocken blir lagder på bänk,
den bonden han ger oss en hederlig skänk.
8. Och förr än den bocken blir lagder i salt,
den kostar den bonden tu hundra mark,
9. Men bocken far opp och ristar sitt skägg,
och slår sen sitt hufve i dörr och i vägg.

Jullek, tillgick på följande sätt. Byapojkarna samlades i flock och gingo omkring i stugorna medförande julabocken. Denna framställdes af en bland pojkarna, som bar en päls med hårsidan ut. Då sällskapet kom in i en stuga, började bocken röra sig på alla fyra och göra apespel och hyss. Under visans gång utfördes de i henne angifna handlingarna. Till sist lades bocken på en bänk, slaktbänken, från hvilken han, då sången var slut, rusade upp och sökte under skutt och krumbukter roa de församlade.

En liknande visa från Öland är tryckt i A. I. Arwidssons Svenska Fornsånger, d. 3, s. 525 o. f. och en annan, från Bleking, i R. Dybecks Runa 1844, s. 119 o. f. Den har äfven varit känd i Värmland enligt meddelande af fru Kristina Berg, f. v. Kruskopf 1846 i Stafnäs församling.

11. Vallvisa.

När ja' var liten, då gick ja' vall me' fä.
 Då tappte ja' bort' skälleko och gullskälla mä'.
 För hej ropte ja' så de' lommade i skojen.
 Granen ba' me' inte kvi'a,
 tallen ba' me' tåli't bi'a.
 berka lofte me' disken dask,
 för skälleko inte var hemma.

12. Trall.

Å inte så vet ja' hva' de sä' om dek,
 men välan vet ja' hva' de gronka',
 att kärleken ä' emilla dek å mek
 som vatten uti gistna bonka'.

13. Nidvisa,

diktad på 1820-talet om en namngifven kammarjungfru hos baron
 F. A. Tilas († 1830) på Gölberga säteri i Skirö.

Vi har e' kammerjomfru
 så fin och nätt och rar,
 hi ho falle ralle ra,
 så fin och nätt och rar.
 Ho' har e' binnemössa
 mä gulan träns ikring,
 hi ho falle ralle ra,
 mä gulan träns ikring.
 Och bännaros i nacken,
 där lössa ra'a in,
 hi ho falle ralle ra,
 där lössa ra'a in.

14. Sven Svan.

Sven Svan uti skogen en vallgosse gick,
där möter han sig trollen så vreda.
»Kom svara mig på gåtor, som jag nu gifver fram!
Kan du på mina gåtor intet svara,
skall jag ditt lif slätt intet spara.»
Och trollen de bo uti bärgen.

Sven Svan han svarar, så rädder blef han:
»Jag är en olärder vallherdeman,
men låten mig de gåtor få höra,
vill Gud, så skall jag eder väl svara.»
Och trollen de bo uti bärgen.

»Och hvad är rundare än som ett hjul,
och hvar hålla de den fagreste jul,
och hvad är hvitare än svanan,
och hvad dundrar högare än tranan?»
Och trollen de bo uti bärgen.

»Jo, solen är rundare än som ett hjul,
och i himmelen där hålla de den fagreste jul,
och änglarna ä' hvitare än svanan,
och go'far¹ dundrar högare än tranan.»
Och trollen de bo uti bärgen.

»Hvad uppfyller den djupaste dal,
och hvad kläder bäst uti konungens sal,
och hvem bygger broen som bredast,
och hvad gör människan som ledast?»
Och trollen de bo uti bärgen.

»Jo, snöen uppfyller den djupaste dal,
och solen kläder bäst uti konungens sal,
och isen bygger broen som bredast,
och synden gör människan som ledast.»
Och trollen de bo uti bärgen.

¹ Go'far, åskan.

»Hvar hafver solen sitt säte,
och hvar hvila döda mannens fjäte,¹
och hvad visar rättast mot norden,
och hvad görer ändan på jorden?»

Och trollen de bo uti bärgen.

»Jo, i väster hafver solen sitt säte,
och i öster² hvila döda männens fjäte,
och nordstjärnan visar rättast mot norden,
och vattnet görer ändan³ på jorden.»

Och trollen de bo uti bärgen.

Denna folkvisa synes varit vida känd och länge ihågkommen i Småland. Under ett besök i Västbo härad 1880 antecknade jag henne, i den form hon här återgifvits, i Jällundtofta socken, och då jag kort därefter kom till Sunnerbo, träffade jag där både män och kvinnor, som kunde henne, men utan omkväde.

Då ofvanstående vissamling redan förelåg i korrektur fick jag genom fröken Augusta Gustafsson i Tolja låna en fotografi af riksdagsmannamor Anna Stina Zachrisdotter i Rudu. Och då bilden är från flera synpunkter märklig samt därtill visar dragen af antagligen en bland de sista och mest representativa bärarna af folvise-traditionen i Småland har jag trott det vara af intresse att här återgifva den. Någon fotografi af mor Anna Greta har jag däremot icke lyckats uppbringa, och fråga är om någon sådan ens blifvit tagen. Men genom doktorinnan Anna Gibsons i Stockholm vänliga tillmötesgående ser jag mig dock i stånd att lämna ett porträtt af mor Anna Greta från hennes yngre dagar. Bilden är gjord efter en pennteckning i doktorinnan G:s ägo, ritad af professorskan Maria Lovisa Petersson, f. Florman, sannolikt mot slutet af 1850-talet.

¹ Fjäte, fötter.

² Syftar på bruket att begravva de döda i riktningen väster-öster. Enligt folktron skall Kristus på yttersta dagen uppenbara sig i öster i himmelens sky och därifrån uppväcka de döda samt afkunna världsdomen. Då komma kyrkorna att falla mot norr. De gamla säga, att detta var skälet för att man fordomdags icke ville begravva sina döda norr om kyrkan. (Mor Anna Gretas berättelse.)

³ Ändan, gränsen.

Riksdagsmannamör *Anna Stina Zachrisdotter.*

F. 1785. D. 1875.

Efter fotografi af Maria Tesch i Eksjö.

Mor *Anna Greta Petersdotter*, gift Jonsson.

F. 1811. D. 1898.

Efter pennteckning af professorskan M. L. Petersson, Uppsala.